

Mezei József¹

Recenzió a *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 3. A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága 1948–1949*² című műről

A tavalyi év második felében került a könyvesboltok polcaira a bemutatandó mű, amely egy újabb részterületét bontja ki a 20. századi magyar állambiztonsági múltnak. A könyv a *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből* című kiadványsorozat³ harmadik köteteként jelent meg, és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóság (BM ÁVH) 1948. szeptember 10-i létrehozásától⁴ mutatja be a szervezeti változásokat a Minisztertanács alá rendelt Államvédelmi Hatóság 1950. januári létrehozásáig.

A kötet szerkesztői, Krahulcsán Zsolt és Müller Rolf korábbi munkáiknak köszönhetően már jól ismertek a témakör iránt érdeklődő olvasóközönség előtt. Mindketten 1997-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szereztek meg történelem–politológia tanár szakos diplomájukat. Krahulcsán Zsolt 2011-ben szerezte doktori (PhD-) fokozatát. Értekezésének címe: *A politikai rendőrség pártirányításának szabályozása, 1956–1962*. 1999-től a Történeti Hivatal, majd 2003. április 1-jétől a jogutód Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) munkatársa. Kutatási területébe tartozik az államvédelmi, állambiztonsági szervek intézménytörténete, az állambiztonsági szervek pártirányítása. Müller Rolf 2007-ben szerzett doktori (PhD-) fokozatot *Beksisz Gusztáv pályája és politikai gondolkodása* című munkájával. 1998-tól dolgozik az ÁBTL-ben, illetve annak jogelődjénél. Kutatási területét képezi a magyar politikai rendőrség története.

Itt engedjék meg nekem, hogy a gondolatmenetet megszakítva egy kis kitérőt tegyek, és méltassam az ÁBTL többi munkatársát is. Az ÁBTL kollégái az elmúlt

¹ Egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerződési Egyetem, e-mail: mezei.jozsef@uni-nke.hu

² Krahulcsán Zsolt – Müller Rolf (szerk.): *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 3. A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága 1948–1949*. Budapest–Pécs, Kronosz, 2021.

³ A korábbi két kötet: Gyarmati György – Krahulcsán Zsolt – Müller Rolf: *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 1. A Politikai rendészeti osztályok 1945–1946*. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L' Harmattan, 2009; Krahulcsán Zsolt – Müller Rolf: *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 2. Az Államvédelmi Osztály 1946–1948*. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan, 2015.

⁴ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 12.

évtizedekben a kezelésükre bízott dokumentumok feldolgozásával, számtalan könyvvel,⁵ publikációval,⁶ előadással⁷ – nem beszélve a kutatók támogatásáról – segítették a magyar állampolgárokat abban, hogy jobban megismerjék történelmük e speciális területét, közelmúltjuk olyan eseményeit, amelyek közül sok még ma is élénken foglalkoztatja a közvéleményt, illetve egynek-egynek a hatása még a jelenkori Magyarország mindennapjaiban is érzékelhető.

A könyvet kézbe véve elmondhatjuk, hogy külsőleg is tetszetős, kinézete összhangban van a tartalommal. Már a borító is – ha a címet nem is olvastuk még el – utal a tartalomra, hiszen egy korabeli, állambiztonsági parancs adja a hátteret. A borító kék és zöld színe kapcsán felmerült bennem, hogy biztosan ez is tudatos választás lehetett a szerkesztők részéről. A kötetben taglalt időszak végén a BM ÁVH-t az 1949. december 28-án elfogadott 4.353/1949 (268) számú Minisztertanácsi rendelet alapján összevonták a Honvéd Határőrséggel, aminek eredményeként megjelentek a közbeszédben az államvédelmet azonosító „kék ÁVÓ”⁸ és a Határőrséget takaró „zöld ÁVÓ” elnevezések. A könyv tartalmaz néhány összefoglaló táblázatot is, amelyek például a szervezeti felépítés esetén⁹ jól támogatják a szöveges részeket, az anyag megértését.

A kötet tartalmára rátérve: az két fő részből áll. Az első fele egy tanulmány, amelyből megismerhetjük a politikai rendőrség 1948. szeptember és 1949. december közötti szervezettörténetét. Áttekintést kapunk arról, hogy az új szervezetekkel kiegészült ÁVÓ alosztályi struktúrája 1948 októberétől miként változott ügyosztályokra, majd főosztályokra 1949 áprilisától, és ezek az átalakítások milyen személyi változásokkal és feladat-átcsoportosításokkal jártak. A BM ÁVH 1948. szeptemberi létrehozása kapcsán már az elején egy érdekes momentumra hívja fel a szerző a figyelmünket, miszerint Péter Gábor¹⁰ már két nappal a BM ÁVH-t létrehozó miniszteri rendeletek hatálybalépése előtt a hatóság vezetőjeként írta alá napi parancsait.¹¹ Olvashatunk továbbá például Farkas László életútjáról,¹² akit 1949 januárjában a Magyar Dolgozók Pártja VIII. kerületi titkári székéből neveztek ki Péter Gábor helyettesének, vagy arról, hogy 1949. augusztus 12-én érkeztek Magyarországra a szovjet állambiztonsági tanácsadók első állandó képviselőit tagjai.¹³ A bemutatott időszak egy rendkívül fontos és intenzív periódus volt a magyar polgári állambiztonsági szerv életében. A szervezet vezetője, Péter Gábor mindent megtett hatalma kiterjesztése érdekében, ami végül oda vezetett, hogy 1949 végén megszülettek a politikai döntések a már

⁵ Lásd: www.abtl.hu/szolgaltatasok/nyilt-ter/kiadvanyok

⁶ Lásd: <https://betekinto.hu/>

⁷ Lásd: www.abtl.hu/szolgaltatasok/nyilt-ter/videoek/tortenelmi_kavehaz

⁸ Államvédelmi Osztály.

⁹ Például Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 61.

¹⁰ A politikai rendőrség létrehozásában, hatalma kiterjesztésében, illetve ezzel párhuzamosan a Magyar Dolgozók Pártja elvárásainak teljes körű kiszolgálásában meghatározó szerepe volt Péter Gábornak, aki a szervezet 1945-ös létrehozásától kezdve egészen 1953. januári letartóztatásáig vezetője volt a polgári államvédelmi/állambiztonsági szervnek. Életútját teljeskörűen megismerhetjük Müller Rolf: *Az erőszak neve: Péter Gábor. Az ÁVH vezetőjének élete*. Budapest, Jaffa, 2017. című munkájából.

¹¹ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 13.

¹² Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 37.

¹³ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 94.

a Határőrséget és a Katonai elhárítást is magában foglaló szervezet, a Minisztertanács alá rendelt Államvédelmi Hatóság¹⁴ létrehozására.

A kötet második fele azokat a korabeli párt dokumentumokat, közigazgatási szervek által készített anyagokat, illetve a politikai rendőrség munkatársai által írt ügyiratokat tárja az olvasók elé, amelyek e fejlődési folyamat szempontjából meghatározók voltak, illetve betekintést engednek az időszak állambiztonsági életébe. Megtudhatjuk belőlük például azt, hogy az állambiztonság a dél-zalai olajmezők karhatalmi biztosítása kapcsán írt javaslatára Kádár János az őrzésért felelős alegység tervezett elnevezése („*Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága Rendőri Őrségének Parancsnoksága, Nagykanizsai karhatalmi őrségi százada*”) kapcsán kézzel a következőket írta: „...Péter!...Az ÁVH legyen diszkrét testület és ne honfoglaló.”¹⁵ Megtudhatjuk továbbá, hogy a BM ÁVH kémelhárításért felelős szervezeti egységének első osztálya az „*amerikai vonal*”-ért volt felelős, amely magában foglalta a követséget, az amerikai tulajdonú vállalatokat és az itt élő amerikai kolónia tagjait.¹⁶ A közzétett forrásoknak köszönhetően a kötet elolvasásával nem csak a tanulmány szerzőjének szemüvegén keresztül pillanthatunk be az eseményekbe. A szerző gondolatai mellett, az azok alapjául szolgáló dokumentumok áttekintésével akár saját magunk is megfogalmazhatunk új gondolatokat, vagy kiegészíthetjük a meglévőket.

A kötet végén található *Rövidítések* elnevezésű függelék – összefoglalva a tanulmányban szereplő, az állambiztonság területén és időszakában használt rövidítések jelentését – nagyban segíti az anyag megértését.

Összegezve, a könyv tudományos igényességgel mutatja be a vizsgált témakört, ezzel együtt érdekes olvasmányként is tekinthetünk rá. A szervezettörténetre építve bepillantást enged az időszak titkosszolgálati szakmai gondolkodásába, a szervezethez kötődő személyes életutakba. Nekem mindkét aspektusból tetszett. Ajánlom a kötetet a szakterületet kutatóknak, az állambiztonság témakörével kapcsolatosan főiskolai, egyetemi tanulmányokat folytató hallgatóknak és a nemzetbiztonság területén dolgozó szakembereknek.

¹⁴ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 95.

¹⁵ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 132.

¹⁶ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 290.